

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys remissyttrande över betänkandet Framtidens teknik i omsorgens tjänst (SOU 2020:14, S2020/01396/SOF)

Övergripande synpunkter och sammanfattning

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har enligt sin instruktion till uppgift att ur ett patient-, brukar- och medborgarperspektiv följa upp och analysera verksamheter och förhållanden inom hälso- och sjukvård, tandvård och omsorg. Det är utifrån dessa perspektiv som myndighetens yttrande tar sin utgångspunkt.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys välkomnar utredningens ambition att förtydliga regelverk, öka kunskapen inom äldreomsorg samt främja en hållbar kompetensförsörjning inom äldreomsorgen.

Vår övergripande bedömning är att utredningens problembeskrivning och analys står på en stabil empirisk grund som i stora delar harmoniserar med vår rapport *Innovation efter funktion 2020: 02*, som också visar att digitalisering och användning av välfärdsteknik kan stödja en individualiserad och personcentrerad omsorg. Vi instämmer därtill i utredningens slutsats att välfärdsteknik kan ha en roll i den rekryteringsutmaning omsorgen står inför och att teknik kan skapa en bättre arbetsmiljö för omsorgspersonal. Vi instämmer även i utredningens slutsats att välfärdsteknik kan förebygga sjukdomar och skador och därmed fördröjer behovet av mer komplicerade vård- och omsorgsinsatser. Vi bedömer således att betänkandet väl identifierat de problem, hinder och möjligheter som omgärdar välfärdsteknik och att avsikterna med förslagen är goda men att vissa förslag inte är ändamålsenliga eller tillräckligt utredda.

8.7. Förslag om vård och omsorg till dem med nedsatt beslutsförmåga

Vi håller med utredningen om att det behöver vara tydligt vad som gäller i fråga om vård och omsorg till patienter och brukare med nedsatt beslutsförmåga. Det är angeläget att nödvändiga förtydliganden görs för att skapa rätt förutsättningar att ta tillvara välfärdsteknikens potential och för en ändamålsenlig vård och omsorg av god kvalitet i övrigt till berörda patienter och brukare. Vi kan dock inte utifrån detta betänkande tillstyrka utredningens förslag. Förslagen tangerar grundläggande principer om integritet, självbestämmande, delaktighet och patientsäkerhet.

Utredningens förslag har också ett brett tillämpningsområde och kan komma att beröra många patienter och brukare på olika sätt. Mot den bakgrunden bedömer vi att det finns behov av vissa förtydliganden och av ytterligare analys av förslagets konsekvenser för enskildas integritet och patientsäkerhet för att kunna ta ställning i frågan.

8.9.1 Lagstöd för att använda viss digital teknik

Vi har sett att kommunerna efterfrågar ytterligare tydlighet när det gäller användning av välfärdsteknik och vi ställer oss positiva till att bidra till sådan tydlighet genom lagstiftning. Den nuvarande skrivning som konstituerar förslaget är emellertid väldigt bred och oprecis och det är därför svårt att överblicka konsekvenser vid tolkning och tillämpning av skrivningarna. Vi ställer oss frågande till om förslaget skapar den tydlighet som kommunerna efterfrågar och som är nödvändig utifrån ett patient- och brukarperspektiv. Vi avstyrker därför utredningens förslag och lämnar några medskick till det fortsatta arbetet med frågan.

Utifrån våra resultat i rapporten *Vad står på spel? 2016:03* vill vi framhålla att det är viktigt att noggrant väga nyttan med riskerna när det gäller behandling av digitala hälsouppgifter och uppgifter om omsorgsinsatser. I rapporten visar vi att det är angeläget att hitta lösningar som gör att människor känner fortsatt tillit och förtroende för vården och omsorgen vid användning av sådana uppgifter. Vi menar också att det är viktigt att avvägningarna diskuteras tillsammans med till exempel patienter och brukare. Därför hade vi önskat att utredningen tydligare redovisat hur patienter och brukare involverats i arbetet med att ta fram förslaget. För mer underlag om befolkningens attityder till användning av digitala hälsouppgifter se vår rapport *För säkerhets skull 2017: 10*.

8.10.1 Äldreomsorgens kompetensförsörjning

Vi delar utredningens bedömning att kompetensen inom äldreomsorgen behöver höjas generellt för att kunna leverera kostnadseffektiva och kvalitativa tjänster i framtiden. Välfärdsteknik förändrar kraven i hela omsorgsorganisationen och det är viktigt att alla led i tjänsteproduktionen har tillräcklig och ändamålsenlig kompetens för att för att på ett säkert och effektivt sätt leverera en tjänst som svarar mot brukarnas behov.

8.10.2 Förslag om kompetensutveckling för omsorgspersonal och biståndshandläggare

Vi vill peka på vikten av att hela omsorgsorganisationen har tillräcklig och ändamålsenlig kunskap och kompetens för att kunna leverera en god omsorg. Vi vill framhålla att information och kunskapsdelning mellan professioner är viktigt för att skapa goda förutsättningar för en personcentrerad omsorg och för att undvika risker och flaskhalsar i produktionen och leveransen av omsorgstjänster. Det är viktigt att aktörer som till exempel beslutar om välfärdsteknik, till exempel biståndshandläggare, har tillräcklig information och kunskap om välfärdsteknikens möjligheter när de träffar brukaren.

Vi instämmer i utredningens förslag om att se över kompetensförsörjningen inom äldreomsorgen. Men vi anser att eventuella åtgärder till exempel i form standardiserade fördjupningsprogram för undersköterskor och andra yrkesgrupper bör vänta tills efter att en sådan översyn genomförts och mer kunskap genererats om vilka kompetenser som behöver höjas och vad en sådan utbildning bör innehålla. Därför avstyrker vi utredningens förslag om föreslagna utbildningsåtgärder. Vi är dock positiva till att lämpliga åtgärder genomförs när det finns mer kunskap om behoven.

8.10.3 Förslag om vägledningssupdrag till Socialstyrelsen

Om de föreslagna bestämmelserna trots allt införs, tillstyrker vi förslaget om att Socialstyrelsen ska ges i uppdrag att ta fram stöd för den närmare tillämpningen. Kommuner uttrycker att de önskar enkla och tydliga stöd och vi menar att detta främjar en säker och jämlik omsorg i hela landet.

8.11.1 Bredbandsinfrastruktur

För att värna jämlikheten i tjänsteutbudet i omsorgen, och för att nå välfärdsteknikens fulla potential, är det viktigt att ha digital infrastruktur som möjliggör en robust och säker uppkoppling i hela landet. Den digitala infrastrukturen är en förutsättning för välfärdsteknikens fortsatta utbredning, särskilt till landsbygden där tekniken kan göra stor nytta. Regeringen och myndigheterna bör därför fortsätta arbetet med att stimulera till en likvärdig bredbandsinfrastruktur i hela landet. Därför instämmer vi i utredningens bedömning att staten behöver ta ett ökat ansvar för att det finns robust bredband över hela landet.

8.12.6 Förslag om nationellt centrum för äldreomsorgen

Äldreomsorgen står inför stora utmaningar de kommande decennierna och många kommuner har redan nu ansträngd ekonomi. Verksamhetsutveckling är nödvändigt för att höja produktiviteten i omsorgen och för att höja kvaliteten på omsorgen som ges till brukaren. Vi ser att ett centralt kunskapsnav är viktigt för att utveckla omsorgen i ett landskap med 290 självstyrande kommuner i varierande storlek och förmåga att på egen hand driva utveckling och innovation.

Vi ställer oss positiva till att ett nationellt centrum för äldreomsorgen men menar att det inte tillräckligt tydligt framgår av betänkandet hur verksamheten ska organiseras och exakt vilken verksamhet som ska bedrivas. Det framgår inte heller tillräckligt tydligt hur kompetenscentret ska finansieras på kort och lång sikt och med vilka resurser olika myndigheter förväntas bidra. Vi avstyrker därför utredningens förslag.

8.14 Långsiktig kunskapsuppbyggnad och kunskapspridning

Vi tillstyrker förslaget om ett strategiskt innovationsprogram som förenar teknik, medicin, vård och omsorg. Vi delar utredningens bedömning att utmaningen som den förändrade demografin utgör bör få genomslag i den breda forskningspolitiken. Vår sammantagna bild utifrån vår analys av välfärdsteknik är att det välfärdstekniska området präglas av en bristande kunskapsstyrning. Bristerna i kunskapsstyrningen finns i alla led i styrprocessen. Vi ser att forskningen om välfärdsteknik är begränsad och vi menar därför att staten behöver se över hur forskning på området kan stimuleras. Forskning om olika aspekter kopplat till välfärdsteknik är viktiga pusselbitar för kunskapsutvecklingen inom område. Vi ser också att det är viktigt att ha en bred tvärvetenskaplig ansats till sådan forskning.

8.15 Digital kompetens hos äldre

Vi ifrågasätter om förslaget verkligen är effektivt och ändamålsenligt för att åstadkomma en större användning av välfärdsteknik. Det vi ser i vår rapport och vill peka på är att *information* om välfärdsteknik är viktigt för att skapa acceptans och efterfrågan av digital omsorg och att välfärdsteknik i de flesta fall inte kräver någon särskild kompetens hos brukaren. Vi menar att bra

välfärdsteknik inte ska kräva något av brukaren. Många brukare som är aktuella för välfärdsteknikbaserade tjänster är dessutom i ett skede av livet där det är svårare att förvärva nya kompetenser och behålla gamla, varför vi bedömer att förslaget varken är effektivt eller ändamålsenligt. Vi avstyrker därför utredningens förslag.

Beslut om detta yttrande har fattats av generaldirektören Jean-Luc af Geijerstam. I den slutliga handläggningen har analyschefen Cecilia Stenbjörn, t.f. chefsjuristen Nadja Zandpour och projektdirektören Nils Janlöv deltagit. Analytikern John-Erik Bergkvist har varit föredragande.

Jean-Luc af Geijerstam

John-Erik Bergkvist